

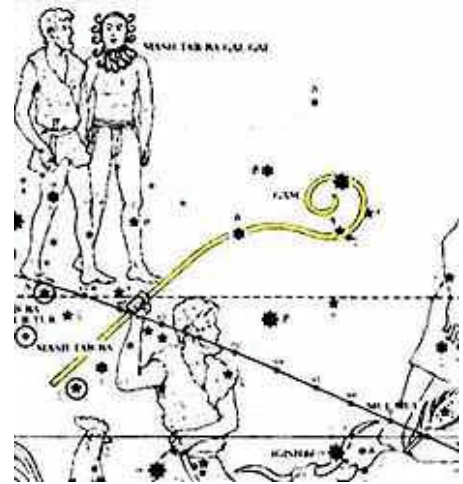
Kromstaf in de Kerk

Attribuut van het heidense priesterschap

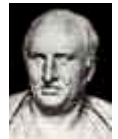
Niettegenstaande hun schranderheid in politiek en oorlogvoering, raadpleegden de Romeinen niet minder dan drie verschillende klassen van priesters voor een voorspelling alvorens enige politieke of militaire actie te ondernemen van enig belang: de **augures**, de **haruspices**, en de **quindecimviri**. De laatsten hielden en interpreterden de heilige boeken van Sibylla¹ van Cumae.

De zogenaamde lituus was de kromstaf die de augur, de Romeinse orakelpriester, gebruikte om het templum (Latijn voor tempel) te markeren, het heilige gebied aan de hemel voor waarzeggerij. De lituus had bovenaan een spiraal. Links een exemplaar gesmeed in brons uit ca. 580 v.C., Nationaal Museum te Rome (<http://mayacalendar.com>). Rechts een gedeelte uit een sterrenkaart met een lituus (Dr. Papke, Werner: Die geheime Botschaft des Gilgamesch, Chaldäische Sternkarte, 2340 v.C.)

Marcus Tullius Cicero (106 - 43 B.C.), getalenteerd jurist, professioneel politicus, en een van de meest begaafde schrijvers van de klassieke oudheid, was zelf ook een augur², een waarzegger. Een van zijn boeken is getiteld *De Divinatione*, “over waarzeggerij”.

¹ **Sibille of Sibylle** (Gr.: Sibullè; Lat.: Sibylla), in de oudheid de benaming voor een vrouw die, bezield door de godheid, met name Apollo, in extase profeteerde.

Reeds in de vóór-Griekse tijd waren er in Klein-Azië orakelplaatsen waarmee Sibillen in verband werden gebracht. In Hellas was vooral bekend de Sibille van Erythrae; zij zou o.a. aan Alexander de Grote zijn goddelijke herkomst hebben geopenbaard. Het beroemdste is de Sibille van Cumae (bij Napels), die Aeneas naar de onderwereld geleidde (Vergilius, Aeneïas VI; zie ook Cumae). Volgens de overlevering bezat zij negen boeken profetieën, die de Romeinse koning Tarquinius Priscus (volgens anderen Tarquinius Superbus) voor Rome wilde kopen. Zij noemde een prijs; de koning vond die te hoog, waarna zij er drie in het vuur wierp en voor de rest de prijs verdubbelde; dit herhaalde zij met de volgende drie, zodat Tarquinius met drie boeken voor de viervoudige prijs van de oorspronkelijke negen naar Rome vertrok. Dit waren de Sibillijnse boeken. In de beeldende kunst zijn de Sibillen vaak in cyclus uitgebeeld, als tegenhangers van de profeten. Beroemd zijn de Sibillen in de Sixtijnse kapel door Michelangelo. Zij symboliseren soms de werelddelen, waarbij Europa door de Sibillen van Delphi, Samos, Cumae of Tibur [Tivoli] wordt gesymboliseerd, Azië door de Sibille van Erythrae, door de Hellespontische Sibille en de Phrygische, Afrika door de Libische Sibille en de Sibille van Agrippa. Volgens de laat-middeleeuwse opvatting heeft iedere Sibille een voorval uit Christus' leven beschreven en voorzegt en deze uitspraken komen uit in de attributen die zij bij zich hebben: zo draagt bijv. de Erythraëische Sibille de lelie van de Annunciatie, de Sibille van Agrippa de gesel, de Delphische de doornenkroon, enz. (Encarta 2002).

² **Augur**, in het oude Rome een lid van het Romeinse priestercollege van de augures, die door waarneming en uitlegging van bepaalde tekenen vaststelden of de goden een voorgenomen daad van staatswege goed- of afkeurden. Zie ook **auspicium** en **orakel**. | → **Auspicium** (Lat., = vogelschouw, v. avis = vogel, specere = zien), in het oude Rome een term met verscheidene (verwante) betekenissen: a. het waarnemen door een augur van de vlucht van bepaalde vogels om voor een belangrijke handeling van staatswege de toestemming van de goden te verkrijgen; b. het vogelteken zelf; c. (de waarneming van) elk voorteken; d. het recht auspicia te laten houden, dat alleen aan magistraten toekwam; te velde slechts aan hem die, met een zelfstandig commando bekleed, zijn auspicia tevoren in Rome had ‘gehaald’; e. opperbevel (vgl. ons ‘onder auspiciën van’). Men onderscheidde auspicia maiora (vogelschouw), alleen te houden door magistraten met imperium, en auspicia minora (o.a. auspicia ex extis, d.i. het uitvorsen van de wil der goden uit de ingewanden van offerdieren door haruspices, en pullaria, dwz. het observeren van de heilige kippen). De leer van de auspicia berustte bij het college (met archief van precedentgevallen) van de deskundige augures. | → **Orakel**, in de oudheid een instituut of middel om het oordeel, de wil of de bedoeling van bovenmenselijke machten te peilen; ook het antwoord dat deze machten gaven op de gestelde vragen heet orakel. Meestal hanteerde men bepaalde technieken om een orakel te verkrijgen, bijv. door het werpen van het lot, door te letten op het ruisen van bomen, door de gedragingen van dieren te observeren, door de ingewanden van offerdieren te bestuderen of door orakelboeken te raadplegen. Het belangrijkste orakel in het oude Griekenland was dat van Delphi. Bij de Romeinen verklaarden o.a. de haruspices de toekomst uit de ingewanden van de offerdieren, de augures uit de vlucht van de vogels. (Encarta 2002).

Deze kromstaf was in de Romeinse tijd algemeen bekend en werd veelvuldig afgebeeld op Romeinse munten.

Hiernaast is in het midden Keizer Augustus (27 v.C.-14 n.C.) afgebeeld als priester met de Lituus. Deze uitbeelding behoorde bij de keizerlijke status als Pontifex Maximus en hoofd van de priesters van de Romeinse staat.

Augustus was keizer toen de Heer Jezus Christus geboren werd: *“Het gebeurde nu in die dagen dat er een bevel uitging van keizer Augustus dat het hele aardrijk moest worden ingeschreven ... en zij baarde haar eerstgeboren Zoon en wikkelde Hem in doeken en legde Hem neer in een kribbe, omdat er voor hen geen plaats was in de herberg”*- Lukas 2:1-7.

Links een detail uit de ‘Boog van de Argentarii’. Het beeldhouwwerk is opgenomen in de kerk van San Giorgio in Velabro. Het werd door de argentarii (bankiers) en veekooplui gewijd aan keizer Septimius Severus (193-211 n.C.) en zijn vrouw Julia Donna. Deze laatste staat naast haar man afgebeeld in een offerscene bij een altaartje en daaronder is ook de augurstaff afgebeeld. (Rome, Könemann).

Zo zag een augur eruit.

Het verslag van de munten

- Tiberiusmunt:

Keizer Tiberius regeerde in de tijd van Jezus' bediening

Deze munt is van zilver en gemunt tussen 25 en 35 n.C. Hij is relatief gewoon, alhoewel zelden in zulke goede staat. Deze munt werd gevonden begin 1998 in Danebury, Hampshire. De voorkant toont de gelauwerde Tiberius, keizer van Rome tussen 14-37 n.C. De achterkant toont een mannelijk figuur die een zogenaamde **lituus** vasthoudt, een kromstaf of augurstaff (van het Etruskische woord voor ‘krom’) in de rechterhand. Hij draagt ook een hoofddeksel met kinriem die verschilt van de krijgershelmen, en hij kijkt hemelwaarts en houdt een slangenei [Lat. *anguinum*] in zijn hand. COMMI F betekent ‘zoon van Commius’. Dit beeld is een krachtig symbool voor waarzeggerij. (<http://www.kernunos.com/culture/druids/>).

Tiberiusmunt

- Nervamunt:

Nerva - AV aureus, 97 n.C.

Voorzijde: Gelauwerd hoofd van Nerva; IMP(ERATOR) NERVA CAES(AR) AVG(VSTVS) P(ONTIFEX) M(AXIMVS) TR(IVNICIA) POT(ESTATE) II: Imperator Nerva Caesar Augustus, *pontifex maximus*, met tribunische macht voor de tweede keer.

Achterzijde: Pontificale instrumenten; CO(N)S(VL) III PATER PATRIAE: *consul* voor de derde keer, vader van het land.

Plaats van herkomst: Abner Kreisberg, 1960.

Bibliografie: H. Mattingly and E.A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage II: Vespasian to Hadrian* (London 1926) 34. (<http://www.lawrence.edu/dept/art/buerger/catalogue/089.html>).

Nervamunt

De achterzijde van vele munten toont de priesterlijke instrumenten: *simpulum* of de **gietlepel** (waarmee de wijn uit het mengvat in een offer-schaal werd gegoten), de **kwispel**, de **kruik** én de **lituus** of augurkromstaf. Zo ook de Nervamunt hierboven en de munt links.

Deze dingen werden zo dikwijls afgebeeld omdat ze de tekenen zijn van de keizerlijke status als Pontifex Maximus, en hoofd van de priesters van de Romeinse staat.

- Voorbeelden van andere Romeinse munten met de augurstaaf:

Vespasianus, 69-79 n.C.

Antoninus Pius, 138-161 n.C.

Herennius Etruscus, 251 n.C.

135 v.C.

Brutus (moordenaar van Julius Caesar), 42 v.C.

Pontius Pilatus, 30 n.C.

Herennius Etruscus, 251 n.C.

Nero, 54-68 n.C.

Zilveren Denarius met het hoofd van Ceres, 46 v.C.

Caecilius Metellius Pius, 81 v.C.

- Maar ook ná het Romeinse Rijk blijft de augurstaaf op munten terugkomen:

Comte de Toulouse Guillaume IX, 1098-1127

Penning (obole) Raymond VI

Raymond VI Comte De Toulouse, 1156-1222

Bisschop Dietrichs II (1244-1272)

Bisschop Meinhers (1273-1280)

In gebruik bij de Etrusken³

Artikel door William Ramsay, M.A., wijlen prof. aan de Universiteit van Glasgow op p. 709 (http://www.ukans.edu/history/index/europe/ancient_rome/E/home.html):

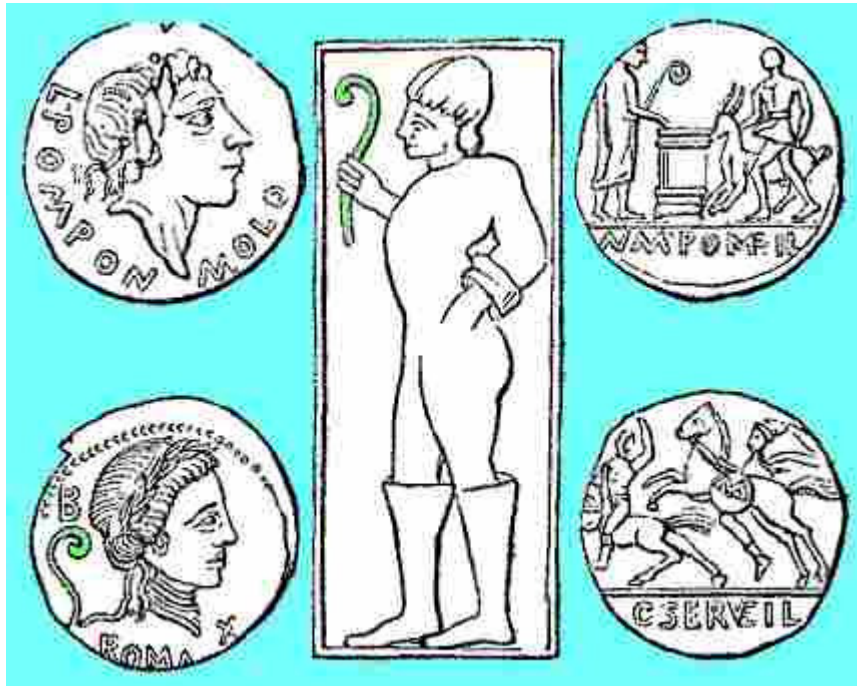
³ **Etrusken** of Etruriërs, een Italisch volk, in de oudheid in het Grieks Tyrsenoi of Tyrrhenoi geheten, in het Latijn Tusci (vgl. Toscane) of Etrusci, in hun eigen taal Ras(en)na. Het kerngebied Etruria (aanvankelijk tot de kuststrook beperkt) lag tussen Arno, Tiber en de naar hen genoemde Tyrreense Zee. Tegen 500 v.C. strekte hun politieke invloedssfeer zich noordwaarts tot de Po-vlakte, zuidwaarts (inclusief Rome) tot in Campanië uit. (Encarta 2002).

LITUUS. Müller (*Die Etrusker*, iv.1.5) veronderstelt dat dit een Etruskisch woord is wat ‘gekromd’ betekent. Bij de latijnse schrijvers betekent het:

1. De kromstaf gedragen door de augurs, waarmee zij het hemeluitspansel waarzeggend verdeelden (templum), in gebieden (regiones); het aantal van deze overeenkomstig de Etruskische discipline, zijnde zestien, volgens de Romeinse gebruiken vier (Müller, iii.6.1; Cic. *de Div.* ii.18). Cicero (*de Div.* i.7) beschrijft de lituus als “incurvum et leviter a summo inflexum bacillum”; en Livy (i.18) als “baculum sine nodo aduncum”. Hij werd dikwijls afgebeeld op kunstwerken.

De figuur in het midden van volgende illustratie is gemaakt naar een zeer oude Etruskische sculptuur in het bezit van Inghirami (*Monumenti Etruschi*, tom.vi tav.P.5.1) en toont een waarzegger (augur); de twee andere zijn Romeinse denarii.

Reeds in gebruik in Babel, Assyrië, Egypte, enz.

Alexander Hislop in “The Two Babylons”, p. 216-218:

Maar er is een ander symbool van de pauselijke macht die niet over het hoofd moet gezien worden, en dat is de pontificale kromstaf. Vanwaar komt de kromstaf? In de eerste plaats is het antwoord hierop dat de paus die gestolen heeft van de Romeinse augur. De lezer van de klassieken mag zich herinneren dat wanneer de Romeinse augurs de hemelen consulteerden, of voorspellingen deden volgens de aspecten van de hemel, er een bepaald instrument werd gebruikt dat onmisbaar was. Dat instrument waarmee zij de gebieden van de hemelen naspeurden, waarop zij verder hun observaties deden, was gekruld aan één eind, en werd “lituus” genoemd. Nu, zo manifest was de “lituus”, of kromstaf van de Romeinse augurs identiek aan de pontificale kromstaf, dat zelfs Rooms-katholieke schrijvers in de middeleeuwen, in een tijd dat enige vermomming niet nodig werd geacht, niet aarzelden om de term “lituus” te gebruiken als synoniem voor de bisschoppelijke kromstaf*. (*zie *Gradus ad Parnassum*, samengevat door G. Pyper, een lid van het ‘Genootschap van Jezus’, *sub vocibus Lituus Episcopus et Pedum*, pp. 372, 464). Dus een pauselijke schrijver beschrijft een zekere paus of pauselijke bisschop als “*mitrâ lituoque decorus*”, uitgerust met de mijter en de auguristaf, daarbij menend dat hij was “uitgerust met de mijter en de bisschopsstaf”. Maar deze lituus, of voorspellingsroede, van de Romeinse augurs, was, zoals welbekend, geleend van de Etrusken, die, opnieuw, deze hadden betrokken van de Assyriërs, samen met hun religie. Zoals de Romeinse augur onderscheiden werd door zijn kromstaf, zo waren ook de Chaldeese waarzeggers en priesters bij de beoefening van hun magische rituelen uitgerust met een kromstaf. Deze magische kromstaf kan opgespoord worden tot aan

de eerste koning van Babylon, dat is Nimrod, die, zoals gesteld door Berosus, de eerste was die de titel droeg van Herder-koning* (* Berosus *apud* Abydenus, in *Cory's Fragments*, p. 32. Zie ook Euseb. *Chron.*, Pars. i. pp. 46, 47).

Fig. 51

Bij de Hebreëen, of de Chaldeeën in de dagen van Abraham is “Nimrod de Herder” gewoon Nimrod “He-Roè”; en van deze titel van de “geweldige jager voor het aangezicht van Jahweh”⁴ is zonder twijfel de naam ‘Hero’ (Eng. voor held) afgeleid en ook al de helden-aanbidding die sindsdien over de hele wereld werd verbreid. Zeker is dat Nimrods vergoddelijkte opvolgers in het algemeen werden voorgesteld met de kromstaf. Dit was het geval in Babylon en Ninevé, zoals de nog bestaande monumenten aantonen. Bovenstaande figuur (Fig. 51)* (* Uit Kitto’s *Biblical Cyclopoedia*, vol. i. p. 272. - Zie ook Kitto’s *Illustrated Commentary*, vol. iv. p. 31, waar een andere figuur uit Babylon werd gegeven met overeenkomstige kromstaf) uit Babylon toont de kromstaf in zijn primitieve gedaante. Bij Layard kan hij gezien worden als eerder behorend bij het ornaat en lijkt hij meer op de bisschoppelijke kromstaf in onze dagen* (**Nineveh and Babylon*, p. 361...). Dit was het geval in Egypte, nadat de Babyloniërs er de macht installeerden, zoals de beelden getuigen van Osiris met de Kromstaf* (* de welbekende naam Farao ... is gewoon de Egyptische vorm van het Hebreeuwse He-Roè. ‘Farao’ in Genesis, zonder de puntjes, is “Phe-Roé”...).

Sarcofaag Farao

Osiris

De dorsvlegel-zweep en de haka-scepter (kromstaf) zijn in het algemeen de attributen van de Farao’s en van Osiris.

Hatussili III, een koning uit Klein-Azië (huidig Turkije), 1267-1237 v.C., staat hier links afgebeeld met de kromstaf.

⁴ Genesis 10:9

De Roomse kerk

De kromstaf bij katholieke bisschoppen is overbekend en is ontleend aan de augurstaaf:

Bisschop met kromstaf,
Keltisch, 9-10de eeuw n.C.

Links: Keizer Otto II installeert Adalbert van Praag als bisschop door de overhandiging van de kromstaf. Afbeelding op de bronzen deur van de Dom van de Poolse stad Gniezno, eerste helft van de 12de eeuw. (Encarta 2002).

De kromstaf is van oorsprong geen herderstaf, zoals de Roomse Kerk dit graag wil laten verstaan. Een herderstaf dient voor het vangen van schapen en heeft daarom een *open* krul.

Hier twee oude Duitse munten met daarop twee bisschoppen met een kromstaf. Merk de gelijkernis op met de oorspronkelijke augurstaaf!

Links: Bisschop Dietrichs II (1244-1272)
Rechts: Bisschop Meinhers (1273-1280)

Links enkele voorbeelden van een (hedendaagse) herderstaf. Hiermee kan een schaap om de hals gegrepen worden. Het spreekt vanzelf dat dit met een augurstaaf of bisschopstaf (spiraalkrul) niet kan.

Nee, de Kerk heeft de kromstaf van de heidense augures en keizers ontleend, zoals die behoorde bij de (keizerlijke) status van Pontifex Maximus en hoofd van het priesterscollege. De kromstaf gaf de bisschop (en paus) op symbolische wijze de macht over 'zijn' priesters.

“Welke gemeenschap heeft licht met duisternis? En welke overeenstemming heeft Christus met Belial [= Satan]? ... En welke overeenkomst heeft Gods tempel met afgoden? ... gaat weg uit hun midden en scheidt u af, zegt de Heer, en raakt niet aan wat onrein is” - 2Korinthiërs 6:14-18